

POSUDKY A ZPRÁVY

Alexandra Sticha Jazykověda – věc veřejná

Dílo „lingvoliterárního“ badatele Alexandra Sticha je velmi rozsáhlé a dotýká se mnoha oblastí. Jeho kořeny tvoří hloubkové studium jazyka, ke kterému se přidává košatý záběr v literární a obecně kulturní historii a obojí dohromady ústí do nepřehledného množství plodů – studií, článků, recenzí, úvah, sloupků a edičních počinů. Na rozdíl od mnoha dalších významných vědců se ovšem jeho dílo neomezovalo pouze na vědecké publikace určené úzkému kroužku odborníků. Alexandr Stich se totiž snažil i o dnes tak opomíjenou činnost popularizační. Držel se v tom slov svého učitele Vladimíra Šmilauera „nebudeš oslňovat černokněžnickým vyjadřováním“ a i poměrně složité problémy dokázal vyložit jazykem a stylem, který bychom mohli nazvat čtenářsky doslova laskavým.

Právě z jeho bohaté popularizační činnosti vzešla v devadesátých letech dvacátého století celá řada novinových a časopiseckých článků, které byly v nedávné době editorem Václavem P e t r - b o k e m složeny do výboru *Jazykověda – věc veřejná* (NLN, Praha 2004, 335 s.). Výbor má být naplněním Stichovy dlouhodobé idey vydat po vzoru Macharově své sebrané publicistické práce. Autor sám v druhé polovině 90. let připravil ediční návrh, podle něhož měl plánovaný svazek obsahovat vybrané práce nejen publicistické, ale i ty, které byly publikovány v časopisech charakteru vědeckého. Z důvodu značného časového odstupu a určitě koncepční nedůslednosti byl tento návrh při přípravě výboru opominut a byl vytvořen návrh nový – poskládat všechny publicistické práce, které Alexandr Stich v devadesátých letech „z popudu dne“ vytvořil. Takto velkoryse pojatý „všezahrnující výběr“ – oxymoron je zde vskutku namístě –, poskytující úplný přehled Stichovy publicistické činnosti za uvedené období, je této velké osobnosti české vědy skutečnou poctou.

Knihla obsahuje články týkající se v devadesátých letech velice aktuální problematiky pravopisu (například polemiku *Ať žije český furor orthographicus* a úvahu *Dokolečka dokola – o tom českém pravopisu*), nejrůznějších dílčích otázek jazykových (například problematiku jazykověprávní v článku *Šlechtemé bouchnutí do stolu čili Jazykový zákon*), problémů barokologických (např. *Trochu bridelování a barokování vůbec*), otázek literárněvědných (mimo jiné v recenzi *Případ Karla Sabiny aneb Nebud' fízl* a velmi důrazné polemice *Kopací míč Jirásek*), ale i v člancích věnovaných širším otázkám kulturním (např. *Aby nepřišla hydra* o dvojím typu českého nacionalismu). Na závěr je čtenářům, byť v kompozici výboru tak trochu mimoděk, zpřístupněn rukopisný fragment *Z deníku velocipedisty* – spontánní svědectví autorovy nadsázky a tvůrčího ducha.

Je pro Sticha velmi příznačné (a je důležité si to připomínat, neboť v posledních letech svého života měl tendenci být kategorizován spíše jako „vědec literární“), že veškeré úvahy a tvrzení opírá právě o jazyk. Právě v něm spatřuje základ činnosti literární, což by snad nebylo tolik překvapivé, ale hlavně i určitý klíč k pochopení a uchopení národní kultury. Do jisté míry tak lze Stichovo působení chápat jako v českém kontextu avantgardní – jako určitý předvoj silně se rozvíjející kognitivní lingvistiky, která tvrdí, že je to právě jazyk, prostřednictvím něhož se vztahujeme ke světu a prostřednictvím kterého si budujeme osobní a národní hodnoty. Můžeme říci, že kognitivistické motto „zkoumajíce svou řeč nepochybně sami vyzkoumání budeme“ pro Alexandra Sticha platilo takřka erbovně.

Další věcí, kterou nám výbor Stichových publicistických prací přináší, je jeho metodologie (nebo snad lépe řečeno přístup k jednotlivým problémům). Stich totiž nepostupuje dogmaticky, ani ve chvílích nejostřejší argumentace nepodléhá „berserkovství“, názorové zaslepenosti a neschopnosti objektivního pohledu na věc. Nutno říci, že tento přístup je v dějinách české jazykovědy opravdu nedocenitelný. Stich svými pracemi trvale dokazoval a i po své smrti nadále dokazuje, že vědecké diskuse nemusí být pouze bratrovražednými boji odborníků, kteří si před zápasem ještě pro jistotu zakryjí alespoň jedno oko černým šátkem svého „dokonalého přístupu“ (což konkrétně v otázkách jazykové kultury sledujeme od pradávna). Byl schopen i celospolečensky nejvybouřenější a nejproblematičtější témata nahlížet se zdravým nadhledem (srov. zde alespoň úvahu o označení nově se konstituující republiky v článku *Opět o názvu státu – snad ne ad infinitum*). I přesto, že poskytoval svá vlastní řešení, která si hájil, dokázal nalézat i další alternativy, a především pochopit a – pokud byl alespoň trochu odůvodněný – uznávat názor jiných, i když s ním třeba vnitřně nesouhlasil.

Celkově svou komplexností poskytuje výbor *Jazykověda – věc veřejná* celistvý obraz Stichovy mnohostranné osobnosti s širokým rozhledem, která se nikdy neomezovala pouze na jedno konkrétní téma. Dlužno na tomto místě důrazně připomenout, že v pozůstalosti údajně mimo jiné leží ladem i dvoustránková monografie o Aloisi Jiráskovi, třisetstránková práce o romantické motivice, dvěstěpadesátistránková kniha o stylistice a motivice barokní, dvoustránková práce o tvoření dějových adjektiv v současné češtině a padesátistránková studie o recepci a adaptaci antických jmen v češtině. Doufejme tedy, že se po výboru z publicistiky v budoucnosti setkáme i s dalšími hodnotnými pracemi „lingvoliterárního“ badatele Alexandra Sticha, který nás před třemi lety neočekávaně opustil.

Jan Chromý

Jak psát a jak nepsat česky

Náš knižní trh nabízí slušnou řádku pravopisných cvičebnic. Nebyl však a není přesycen knížkami pro „pokročilé“ uživatele spisovné češtiny: takových, které by si s porozuměním a užitek mohl přečíst i někdo, kdo není češtinář ani lingvista, ale patří k široké komunitě, která s češtinou přesto zachází, například jako autor odborných textů. Je tedy třeba uvítat knížku s názvem *Jak psát a nepsat česky*, kterou v r. 2004 vydalo nakladatelství Karolinum.

197 stran je rozvrženo (pomineme-li závěr) do 8 oddílů: *Vyjadřování knižní, hovorové a neutrální; Výběr slov; Trasy a zákruty českého tvarosloví; Větná stavba (skladba, syntax); Slovosled a aktuální členění; Výstavba promluvy (diskurzu, textu); Pravopis a jeho zákoutí; Čeština mezi jazyky světa.*

Orientaci napomáhají tři rejstříky: kromě věcného a jmenného také rejstřík slov a tvarů, který po flajšhansovsku¹ používá značku # pro výrazy hyperkorektní (použita 9x: *aby jste*; dativ *bratro-*

¹ Srov. V. F l a j š h a n s, *Český jazyk i písemnictví I – Slovník český* (řada Ilustrované katechismy naučné), nakl. Hejda & Tuček, Praha, bez vr. Od praxe opatřovat jazykové prostředky puncem/cejchem